

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญในลำดับที่ 1-3 ของ 10 ลำดับ อุตสาหกรรมสำคัญของประเทศไทย และประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งที่อุตสาหกรรม การท่องเที่ยวมีความเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว นับเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ แก่ประเทศชาติได้เป็นอย่างมาก (ถาวร พงษ์พานิช และคณะ, 2543: 33) การท่องเที่ยวจัดเป็น อุตสาหกรรมการบริการ (Service Industry) ประเภทหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2525 และมีธุรกิจเกี่ยวโยงโดยตรงอีกหลายประเภท เช่น การขนส่ง โรงแรมและที่พัก ร้านอาหารและภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยว การค้าขายของที่ระลึก การผลิตสินค้าเกษตรกรรมและ หัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น (สุดาวรรณ เตชะวิบูลย์ อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2546: 1) ปัจจุบันนี้ การท่องเที่ยวเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีความสำคัญ และสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยได้จำนวนมาก ประเทศไทยได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาที่อยู่มากที่สุดเป็นอันดับที่ 19 ของโลก (ปี พ.ศ.2539) โดยได้รับรายรับจากการท่องเที่ยวอยู่ในอันดับที่ 10 ของโลก (ปี พ.ศ.2538) และจำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางมายังภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก อยู่ในลำดับที่ 3 โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งหมด 7.263 ล้านคน (ปี พ.ศ.2540) และมีรายรับจากการนักท่องเที่ยวระหว่าง ประเทศในปี พ.ศ.2539 เป็นจำนวน 219,364 ล้านบาท (ฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2542: 22)

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจัดได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ ประเทศ เนื่องจากเป็นที่มาของรายได้เข้าประเทศทั้งจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและ นักท่องเที่ยวภายในประเทศเป็นจำนวนมหาศาล ในปี พ.ศ.2548 มีจำนวนนักท่องเที่ยว ชาวต่างประเทศทั้งสิ้น 11,440,000 คน ก่อให้เกิดรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนเงิน 400,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นรายได้อันดับสองรองจากอุตสาหกรรมการผลิตอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ซึ่งมีรายได้ ประมาณร้อยละ 11 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งประเทศ โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้งหมด 73,000,000 คน จากกรณีที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียน รายได้ในประเทศเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 322,000 ล้านบาท ในปี พ.ศ.2549 ประเทศไทยมีจำนวน นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศรวมจำนวนทั้งสิ้น 13.65 ล้านคน และมีรายได้จาก อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 481,000 ล้านบาท ดังนั้น นโยบายในภาพรวมของ

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาต่อการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวระยะ 5 ปี (พ.ศ.2547-2551) โดยมีวิสัยทัศน์ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชียภายในปี พ.ศ.2551 และมีเป้าหมายให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 20 ล้านคน อีกทั้งมีการคาดการณ์รายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าไม่น้อยกว่า 700,000 ล้านบาท ในขณะที่ระดับพื้นที่ที่จะพิจารณาในมิติการพัฒนาพื้นที่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวซึ่งที่ผ่านมาพบว่าส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี อันเป็นต้นทุนด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการด้านการท่องเที่ยวในทุกๆระดับ ดังนั้น การกำหนดจุดเน้นทิศทางเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวควรดำเนินการควบคู่กันไปทั้งมิติระดับชาติและระดับพื้นที่ ซึ่งการบริหารจัดการการท่องเที่ยวระดับชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาได้ดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2547-2551 เมื่อปี พ.ศ. 2547 เพื่อเตรียมการรองรับให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยสามารถปรับตัวและพร้อมเผชิญปัญหา อันจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวของประเทศในปี พ.ศ.2548 ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับจังหวัด และปี พ.ศ. 2549 จัดทำในรูปกลุ่มจังหวัด เพื่อกำหนดกรอบทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ดังนั้น เมื่อพิจารณาวิสัยทัศน์ด้านการท่องเที่ยวของทั้งจังหวัดสงขลา พัทลุง และนครศรีธรรมราช พบว่ามีความชัดเจนด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยมีดัชนีชี้วัดด้านการเพิ่มจำนวนของนักท่องเที่ยว ครอบคลุมยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเดิมและใหม่ ทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมส่งเสริมรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ การพัฒนาระบบประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายด้านการท่องเที่ยวเชิงรุก การพัฒนาและยกระดับมาตรฐานการให้บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวทั้งในด้านบุคลากร โครงสร้างพื้นฐานและความปลอดภัย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มธุรกิจและสถาบันการศึกษาในการจัดการท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างยั่งยืน ทั้งนี้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้เน้นการปรับโครงสร้างการผลิตให้ผลิตภาพการผลิตและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทยในส่วนของโครงสร้างภาคบริการ คือ การวิจัยการท่องเที่ยวในเชิงลึกเพื่อให้สามารถเชื่อมโยงระหว่างตลาด (Market Segmentation) กับรสนิยมและความต้องการสินค้า (Product) และบริการอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง (Related Services and Incentives) ภายใต้แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีส่วนร่วมในการกระตุ้นและสร้างความเชื่อมโยงกับภาคการผลิตและบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) โดยที่การพัฒนาในรูปแบบนี้จำเป็นต้องมีข้อมูลด้านการตลาดที่มาจากการวิจัยใน

เชิงลึกเพื่อให้ได้ทราบถึงพลวัตรของความต้องการและความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น ทางธรรมชาติ วัฒนธรรมของภูมิภาค และความเป็นไทยในบริบทที่เน้นให้ความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวคุณภาพและมีการพัฒนาสินค้าและบริการอย่างเป็นระบบครบวงจร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอีกหนึ่งรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางท่องเที่ยวควบคู่กับการเรียนรู้และได้สัมผัสความงดงามทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ความเชื่อ ตำนาน และสิ่งที่น่าสนใจที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับความสวยงามของสิ่งดังกล่าวแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้เรียนรู้และเข้าใจในความเป็นมาขององค์ประกอบในงานด้านต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น แต่ในสภาพความเป็นจริงนั้น ประเทศไทยยังประสบปัญหาในด้านการจัดการที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ กิจกรรมการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา มีนักท่องเที่ยวจากทางมาเลเซียเดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี แต่รูปแบบทางการท่องเที่ยวยังคงมีการกระจุกตัวและเน้นการท่องเที่ยวในภาคกลางคืน หากมีการพิจารณาโดยศักยภาพของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของจังหวัดสงขลา พบว่า ผู้ประกอบการสามารถนำเสนอรายการท่องเที่ยวได้หลากหลายและมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จึงเป็นอีกหนึ่งโครงการที่ดำเนินการในรูปแบบการจัดรายการนำเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการสำรวจศักยภาพและความพร้อม รวมถึงความต้องการของประชาชนในการร่วมมือต่อการจัดรูปแบบการนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อรองรับการขยายตัวทางการท่องเที่ยวในอนาคต ดังนั้น การกำหนดพื้นที่เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนทุกกระบวนการจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ให้เกิดการขยายตัวทางการท่องเที่ยวของจังหวัดให้มีเพิ่มมากขึ้นต่อไปในอนาคต โดยชุมชนจะมีบทบาทสำคัญในทุกกิจกรรม ตั้งแต่การค้นหาศักยภาพ การจัดกิจกรรม การกำหนดเส้นทางเดินทางเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในแต่ละพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการบริหารจัดการการจัดเก็บรายได้ การบริหารผลประโยชน์ การสร้างแนวคิดในการจัดการที่ก่อให้เกิดรายได้แต่ไม่ทำลายวิถีแห่งชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ในประเด็นต่อไปนี้

2.1 เพื่อศึกษารูปแบบความร่วมมือของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของชุมชนในตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

2.3 เพื่อกำหนดรูปแบบการสื่อความหมายในโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

3. นิยามศัพท์

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

2.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวตามแหล่งทรัพยากรทางด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชน เพื่อชมสิ่ง que แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ผู้ที่มาท่องเที่ยวจะได้รับทราบถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ตำนาน วิถีชีวิต ความศรัทธา และสถานที่ท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชน

2.2 ความร่วมมือของชุมชนในการกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยว หมายถึง ความร่วมมือของผู้นำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา เพื่อกำหนดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

2.3 ประชาชน หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ซึ่งประกอบไปด้วย 3 กลุ่มบุคคลคือ 1) สมาชิกเครือข่ายการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลท่าหิน 2) แกนนำเครือข่ายการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลท่าหิน และ 3) หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของชุมชน

2.4 รูปแบบการสื่อความหมาย หมายถึง บทบรรยายนำชมแหล่งท่องเที่ยวตามโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การถ่ายโยงความคิดหรือความรู้สึกให้เห็นพ้องต้องกันของบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่ง โดยผ่านช่องทางต่างๆ เช่น การพูดคุย กริยา ท่าทาง การแสดงสีหน้า ภาษาเขียน ภาษากาย องค์ประกอบของการสื่อความหมาย

4. คำถามการวิจัย

คำถามวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ

4.1 ในพื้นที่ตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา มีรูปแบบความร่วมมือของชุมชนในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา หรือไม่อย่างไร

4.2 โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนมีโปรแกรมอะไรบ้าง และมีลักษณะอย่างไร

4.3 รูปแบบการสื่อความหมายของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีลักษณะอย่างไรในแต่ละโปรแกรมนำเที่ยว

5. ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาสภาพและกำหนดโปรแกรมนำเที่ยว โดยความร่วมมือของชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา ด้วยการศึกษาแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดังนี้

5.1 ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนมกราคม 2553 ถึงเดือนพฤษภาคม 2553

5.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ใช้พื้นที่ในการศึกษาวิจัยในพื้นที่ตำบลท่าหิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา

5.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีการกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาไว้ดังนี้

5.3.1 การทบทวนวรรณกรรม

1) ศึกษาความหมายวัฒนธรรม

2) ศึกษาขอบเขตและรูปแบบวัฒนธรรมชุมชน

3) ศึกษาขอบเขตวัฒนธรรมชุมชนของอำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา

5.3.2 กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนของตำบลท่าหิน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ในรูปแบบดังนี้

1) โปรแกรมท่องเที่ยว 1 วัน เข้าไป - เย็นกลับ

2) โปรแกรมท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน

5.3.3 กำหนดรูปแบบการสื่อความหมายของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้ มี 3 กลุ่ม คือ

5.4.1 สมาชิกเครือข่ายการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลท่าหิน

5.4.2 แกนนำเครือข่ายการมีส่วนร่วมการท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลท่าหิน

5.4.3 หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของชุมชน

6. วิธีการดำเนินการ

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น และประชาชนในชุมชน โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

6.1 ทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน เพื่อค้นหาเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของชุมชน การทำมาหากิน วิถีชีวิต กิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน ตลอดจนกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชน

6.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของชุมชน เพื่อทราบถึงข้อมูลทางด้านแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมประจำที่ชุมชนมีเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นมาของชุมชนด้านวัฒนธรรม

6.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลหลักของชุมชน (Key Informants) เพื่อค้นหาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน โดยการจดบันทึก

6.4 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อสังเกตเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพของชุมชน วิถีการทำกิน และกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ได้โปรแกรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา โดยใช้ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถใช้เส้นทางที่กำหนดมาเป็นเส้นทาง การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของตำบลท่าหิน อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา นอกจากนี้การวิจัยนี้ยัง ก่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อวัฒนธรรม ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องคุณค่า การจัดการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรมได้สื่อความหมาย เพื่อการนำเที่ยวในรูปแบบโปรแกรมนำเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและการสร้างรายได้ในชุมชนเพิ่มขึ้น

